

Vzdělávací obor:

Tělesná výchova

Očekávaný výsledek učení:

CZB-TEV-002-ZV5-007

Dodržuje základní pravidla jednoduchých her a soutěží, adekvátně reaguje na zjevné přestupky.

Popis úrovně Splněno

- Dodržuje pravidla her a soutěží a chová se v duchu fair play.
- Uvede a vysvětlí, k jakému porušení pravidel došlo.
- Sleduje hru či soutěž a upozorňuje na porušení pravidel.

Vybíjená

Autor materiálu: Mgr. Jiří Sliacky, Ph.D.

Anotace

Následující aktivita je vlastně takovou doplňkovou činností při hraní vybrané (sportovní) hry ve vyučovací jednotce, která zvyšuje kognitivní zapojení a aktivizaci žáků nad rámec hraní samotného. V dalším popisu jej budeme demonstrovat na příkladu vybíjené, ale celý koncept je konstruován tak, aby jej bylo s drobnými modifikacemi možno použít i u jakékoliv jiné hry. Inspirací k vytvoření této aktivity byli sami žáci, neboť řada z nich měla vždycky silnou potřebu vyjadřovat se k průběhu a rozhodování hry, jíž přihlíželi v roli diváka (bez ohledu na to, zda rozhodoval učitel nebo spolužák), což ovšem v té živelné podobě způsobovalo často komplikace a chaos v jejím průběhu. Tato aktivita tomu potom vracela určitý řád a pořádek. Přidanou hodnotou aktivity je, že žáci přebírají zodpovědnost díky participaci na dohlížení dodržování pravidel hry a fair play.

Zadání pro žáky

- Učitel má pro žáky přichystaný určitý počet sad tří barevných kartiček – oranžové, červené a černé. Kartičky jsou takové velikosti, aby byly i ve větším prostoru hřiště nebo tělocvičny dobře viditelné a rozpoznatelné (optimálně přibližně velikost formátu A6). Počet sad je dán čistě počtem žáků, kteří budou do aktivity zapojeni.
- Žáci hrají vybíjenou podle dohodnutých pravidel. Jak se zvyšuje počet vybitých žáků, kteří pokračují ve hře ze zámezí, klesá i jejich aktivita s ohledem na prostor k zapojení. Takové žáky je potom vhodné zapojit do hry jinak, např. jako členy rozhodcovského sboru.
- Vybraný vybitý žák přestává být členem určitého družstva a obdrží sadu tří rozhodcovských karet. Následně je mu hlavním rozhodčím určen, nebo si může vybrat sám, prostor, ve kterém se bude jako rozhodčí operativně pohybovat tak, aby nenarušoval průběh hry (u vybíjené se zpravidla jedná o pozici v jednom z rohů hřiště či u středové čáry). Počet a rozmístění takto zvolených rozhodčích je pouze na uvážení učitele.
- Úkolem žáka v roli rozhodčího je sledovat hru a v případě, že
 - **má podezření** na porušení pravidel hry (např. počet přihrávek v poli mohl překročit povolenou mez, před vybitím soupeře nemuselo proběhnout „nabití“ míče v souladu s pravidly apod.) nebo chce reagovat na rozhodnutí hlavního rozhodčího (např. si všiml, že k odpískanému vybití hráče reálně nedošlo), viditelně zvedne oranžovou kartu,
 - **si je jistý** porušením pravidel hry (např. viděl přešlap, všiml si sice jen lehkého, ale regulárního tečování

těla hráče míčem při vybití apod.), viditelně zvedne červenou kartu,

- **zaregistruje nesportovní chování** mezi hráči (např. hráč verbálně urazí soupeře, hráč zblízka velkou nepřiměřenou silou vybití soupeře do oblasti hlavy apod.), viditelně zvedne černou kartu.
- Hlavní rozhodčí, který hru přímo řídí (zpravidla sám učitel), potom reaguje na zvednutí některé karty žákem nebo žáky následujícími možnými způsoby.
 - Pokud je zvednuta oranžová karta, a sám hlavní rozhodčí je si současně vědom porušení pravidel, hru přeruší, porušení pravidel a další postup ale nechá vyložit nejprve žáka (žáky), který jej signalizoval. Potom s tímto názorem buď vyjádří souhlas, nebo jej případně koriguje.
 - Pokud je zvednuta oranžová karta, ale sám hlavní rozhodčí si v tu chvíli není vědom žádného porušení pravidel, má dvě možnosti.
 - V prvním případě smluveným signálem dá vědět, že o kartě ví (např. vzpažením ruky), ale hru nechá běžet dál až do dalšího regulérního přerušení, ve kterém se ale k možné signalizované chybě vrátí a dá prostor příslušnému žákovi (žákům) popsat proč kartu zvedl. Ať už se ukáže, že o porušení pravidel nešlo, nebo není průkazné, nebo je zřejmé, že o porušení pravidel opravdu šlo, ale hlavní rozhodčí si jej neuvědomil, hra je vždy navázána podle důvodu jejího skutečného přerušení. Vzhledem k učení žáků je ale důležité, že předchozí situace je alespoň analyzována, vyhodnocena a v případě potřeby diskutována.
 - V druhém případě se hlavní rozhodčí hru rozhodne přerušit hned (např. proto, že oranžovou kartu zvedlo více žáků současně, nebo herní situace byla velmi nepřehledná a sám hlavní rozhodčí na ni neměl dostatečný výhled) a nechá žáka (žáky) popsat důvod jeho signalizace. Pokud se potom ukáže, že o porušení pravidel šlo, pokračuje hra podle příslušných pravidel, která se k tomuto způsobu porušení vztahují. Jestliže ale o porušení pravidel nepůjde nebo není v tu chvíli průkazné, rozhodne hlavní rozhodčí o navázání hry tak, že v ní pokračuje družstvo, které drželo míč před přerušením. Pro znalost a orientaci žáků v pravidlech je ale v obou uvedených případech důležité, že získali další zkušenost s jeho praktickou aplikací.
 - Zda je po zvednutí oranžové karty hra přerušena hned, nebo doběhne až do dalšího přerušení, je vždy rozhodnutí hlavního rozhodčího, který v něm může zohlednit např. počet zdvižených oranžových karet, zkušenost konkrétních žáků s rozhodováním apod.
 - Pokud je zvednuta oranžová karta po odpískání porušení pravidel hlavním rozhodčím, nechá si hlavní rozhodčí od příslušného žáka či žáků vyložit důvod nesouhlasu s jeho rozhodnutím nebo jeho doplnění, a podle toho své rozhodnutí potvrdí nebo koriguje.
 - Pokud je zvednuta červená karta, hlavní rozhodčí hru vždy hned přeruší. Následuje výklad porušení pravidel a způsob navázání hry žákem (žáky), který kartu zvedl. Další postup je pak obdobný jako v předchozím případě u oranžové karty, kdy byla hra také hned přerušena.
 - Pokud je zvednuta černá karta, signalizuje opět hlavní rozhodčí, že o ní ví, ale nechá hru pokračovat až do jejího regulérního přerušení a následně nechá vyložit žáka (žáky), který kartu zvedl, v čem porušení fair play spatřují. Podle dané situace potom také rozhodne o způsobu pokračování hry, tentokrát však včetně i možných retrospektivních dopadů na ty, kteří se porušení fair play dopustili.
- Žáci se v roli rozhodčích v průběhu hry mohou střídát, jejich počet se může zvyšovat či snižovat, vše záleží na podmínkách hry a domluvě učitele s žáky.
- Po skončení hry je nutné zařadit vždy i reflexi zapojení jednotlivých rozhodčích a rámcově shrnout nové zkušenosti, které jejich aktivita přinesla. Zařazení diskuse žáků o spravedlnosti, svobodě a odpovědnosti, o jejich konkrétních projevech v různých konkrétních situacích hry. Jak se nám dařilo dodržovat pravidla? Jaká pravidla jsme si museli vzájemně vysvětlovat? Proč je důležité pravidla dodržovat? Jak dodržování pravidel přispívá k rozvoji hry a bezpečnosti? Jak převzetí odpovědnosti při dodržování pravidel zvládli? Co se naučili

nového o sobě, procesech a skupině?

Vazba na klíčové kompetence

Název KK Složka KK Kód OVU	Znění OVU	- Vzdělávací strategie
KK komunikační Aktivní naslou- chání KKK-AKN-000- ZV5-001	<i>Během mluvené interakce re- spektuje základní potřeby ko- munikačního partnera.</i>	- nechávám žáky vědomě se vyjadřovat k obsahu předchozího sdělení (např. shrnutím předchozí párové nebo skupinové diskuse; shrnutím práce nahlas přečteného příběhu; hraním her)
KK k občanství a udržitelosti Odpovědné roz- hodování a jed- nání KOB-ODP-000- ZV5-001	<i>Uplatňuje svůj díl zodpověd- nosti vůči ostatním a okolí.</i>	- umožňuji žákovi převzít vědomě odpovědnost za uskutečnění přiměřeného úkolu, který si sám zvolí nebo s nímž se vnitřně ztotožní – nezaměňuji prosté vykonání zadaného úkolu či příkazu se skutečným převzetím odpovědnosti - stavím žáky před jednoduché situace vyžadující přijetí jejich vlastního rozhodnutí při hře, nezaměňuji uskutečnění něčeho na příkaz za rozhodnutí, které žák svobodně a odpovědně zvolil - vytvářím prostor pro diskuse žáků o spravedlnosti, svobodě a odpovědnosti, o jejich konkrétních projevech v různých konkrétních situacích v jejich okolí, představuji jim a nechávám je navrhovat různé příklady z oblasti sociální, ekonomické a environmentální, facilituji diskusi žáků a využívám osvědčené diskusní techniky; v případě potřeby vyjádřím a odůvodním svůj pohled a názor, ale nemanipuluji - vedu reflexi o zkušenostech a zážitcích žáků podle osvědčených postupů (reflektivní postupka)

Metodický komentář pro učitele

- pro uskutečnění této aktivity je potřeba, aby žáci už měli dostatečnou zkušenost s realizací vybrané hry a aby práce s jejími pravidly byla rovněž standardní součástí výuky, potom je tato aktivita jedním z možných postupných vyvrcholení práce s daným OVU na této úrovni;
- v počáteční fázi realizace této aktivity u dané hry působí samozřejmě častější vstupování do jejího řízení někdy rušivým dojmem s ohledem na její plynulost, ale zkušenost ukázala, že aktivním zdokonalováním v interpretaci a posuzování pravidel se tyto vstupy postupně omezují a sjednocují na nezbytně nutnou úroveň, která odpovídá samotné aktuální míře porušování pravidel ve hře;
- důležitá je také vždy reakce učitele v roli hlavního rozhodčího, který na základě znalosti žáků a jejich možnosti adekvátně reaguje na jejich podněty ke hře, a především aktivním přístupem minimalizuje prodlevy ve vstupech žáků (vede žáky k tomu, aby vždy co nejstručněji popsali, které pravidlo a jakým způsobem bylo porušeno a jak by měla hra navázat dál, přičemž on na to už pouze naváže odsouhlasením či případnou korekcí, jakékoliv širší diskuse k výkladu pravidel se potom nechávají na dobu až po skončení hry);
- dále je v počáteční fázi realizace aktivity vhodné využívat současně nižší počet rozhodčích (2–3), kteří jsou rozmístěni po celém herním prostoru, aby hlavní rozhodčí (učitel) stíhal efektivněji řešit souběh zvednutí vícero karet najednou (s postupným ukotvováním interpretace pravidel se souběžné zvednutí více karet současně omezuje už spíše jen na situace, kdy rozhodčí shodně upozorňují na stejnou problémovou situaci);
- aktivita žáky učí nejen posuzování pravidel hry, ale také jim odhaluje, jak náročná je role rozhodčího, kdo

má za co ve hře zodpovědnost, a že ani nejlepší rozhodčí nemusí být vždy všude a vše vidět;

- také přináší žákům možnost přímé participace na rozhodování, přičemž názory a rozhodnutí vrstevníků přijímají často snáze než rozhodnutí pouze nějaké „vyšší“ autority;
- v případě, že by měl ale učitel někdy dojem, že postavení rozhodčího a možnosti vstupování do běhu hry některý žák zneužívá nebo svoji roli nebere dostatečně vážně a hru tím zbytečně zdržuje, musí si pochopitelně nastavit pravidlo, které mu umožní v dané chvíli toto oprávnění žákovi odejmout nebo jej přesunout na jiného žáka (s ohledem na zachování objektivního vnímání této role je to ale vhodné učinit „veřejně“ a otevřeně s patřičným zdůvodněním).

Popis ověřování

Učitel v roli hlavního rozhodčího reaguje na podněty prostřednictvím karet ze strany žáků. V průběhu hry však omezuje svoji zpětnou vazbu pouze na hodnocení toho, jestli s návrhem žáků souhlasí, či nikoli, a jak tedy bude hra pokračovat dál. Po skončení hry je ale na místě dát všem žákům (ať už v roli rozhodčího, či hráče) širší zpětnou vazbu k tomu, jak pružně reagovali na situace ve hře, s jakou přesností vzhledem k pravidlům a jaká je jejich úroveň interpretace pravidel. Tento přístup má za cíl u žáků budovat a ukotvovat nejen znalost pravidel samotných, ale i schopnost jejich posuzování v měnících se podmínkách hry a srozumitelné prezentace směrem ke spolužákům.

Součástí ověřování je účast žáka na průběžné i závěrečné reflexi o důležitosti pravidel a jejich dodržování (žák si uvědomuje vlastní zodpovědnost za bezpečnost vlastní i ostatních a jejich provázanost s dodržováním pravidel hry). Dále učitel ověřuje, jestli žák vyhodnocuje, zda a jak převzetí odpovědnosti zvládl a co se naučil nového o sobě, procesech, skupině a okolí.

Tuto dovednost potom budou dále rozvíjet na 2. stupni v podobě postupného přijímání nejen role samostatného a plně autonomního rozhodčího, ale zároveň role uvědomělého hráče, ctícího nejen pravidla hry, ale i fair play.